

GELECEĞİN EKONOMİSTLERİNİN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Doç. Dr. Aytül KASAPOĞLU(*)

Boğaziçi ve İstanbul Üniversitesinde ekonomi eğitimi gören 500 son sınıf öğrencisine haftalık bir ekonomi dergisi tarafından uygulanan anketin sonuçları oldukça ilginçtir. Öğrencilerin genel olarak %69.66'sı özel sektörde çalışmak isterken, yalnızca %5.91'i kamu sektörünü düşünmektedir.

	Özel Sektör	Kamu	Serbest Meslek
İ.Ü.İktisat	66.46	6.46	27.08
İ.Ü. İşletme	77.41	6.45	16.14
Boğaziçi Ekonomi	93.93	—	6.07
Genel Toplam	69.66	5.91	24.43

Ekonomik Panorama, 1990, Sayı 16, s. 13)

Araştırma bulguları üniversiteler arasında karşılaştırılarak değerlendirildiğinde ise, Özel Sektör de çalışmak isteyenlerin oranı Boğaziçi Üniversitesinde %93.93'e ulaşmaktadır. Boğaziçi Üniversitesi öğrencilerinin sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklerindeki farklılığın tercihlere yansıdığı gözlenmektedir. Çünkü Boğaziçi, en yüksek puanla öğrenci kabul eden bir üniversitedir. Bu okulda okumaya hak kazananlar, bu tür başarıyı en fazla gösterenlerdir. Kuşkusuz en yüksek başarıyı göstermeyi sağlayan zeka ve yetenek kadar, ortamsal koşullardır. Blau ve Duncan (1979, s. 202), gencin geldiği ailenin sosyal-sınıf pozisyonunun, onun göreceği eğitimin düzeyini, bunun da ileri de erişkin olarak başlayacağı mesleği ve iş durumunu etkileneceği belirtmektedirler. Sonuç olarak ebeveynin sosyo-ekonomik pozisyonu ile evlatlarının elde ettiği arasında kuvvetli bir bağıntı bulunmaktadır. Ana babanın sosyal pozisyonu geniş ölçüde çocuklarının ulaştığı mesleki statüye, onlara sağladıkları eğitimin nicelik ve niteliğini belirleyerek etkili olmaktadır. (Vanfossen ve Turitir, 1980, s. 205).

Sosyal köken ve görülen eğitim çoğu zaman iş bulmada en önemli rolü oynamaktadır. İş Piyasası, ayrımcı uygulamalar, şans, torpil v.b. daha bir çok faktörün iş bulmada rol oynayabileceği de gözardı edilmemelidir. Bu bağlamda Boğaziçi Üniversitesi öğrencilerinin "Okulu bitirdiğinizde iş bulmayı umut ediyor musunuz?" sorusuna %96.96 oranında "Evet" yanıtı vermeleri beklenen bir durumdur. İstanbul Üniversitesi İktisat ve İşletme Fakültelerinde ise bu oranlar %60'lar civarındadır. Ancak Türkiye'deki diğer mesleki eğitimlerle karşılaştırıldığında yine de bu oranla yüksektir ve sevindiricidir.

(*) A.Ü.D.T.C.F. Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi

I - Neden Özel Sektör Tercih Ediliyor?

Gençlerin büyük bir çoğunluğunun kamu yerine özel sektörde çalışmak istemesi şaşırtıcı ve sağlıksız bir durum değildir. Gençlerin bu eğilimlere sahip olmasının nedenleri şunlar olabilir:

a) İlk olarak kamu sektöründe çalışmak, **gençlik psikolojisi ile bağdaşmamaktadır**. Çünkü gençler kendini kanıtlamak, yaratıcı ve girişimci olmak, riskleri göze almak, kendine yetmek, başarılı ve güvenli olmak, sorumluluk almak, kararlara katılmak gibi özellikleri önemsemektedirler. Bu özellikler üretkenliği arttırdığı için özel sektörün de işine gelmektedir. Gençler psikoloji olarak macceraacı bir tarzda da olsa riskleri göze alabilir, biran önce kendilerini kanıtlamak isterler. Oysa kalıplaşmış bir örgütlenmenin egemen olduğu kamu sektörü inisiyatif vermiyor. Kârını, sorumluluğunu paylaşmadığı için genç, kamudaki çalışmasının yaratıcı ve üretici olmayacağını düşünüyor. Az maaş ve güven yerine, başarı, rekabet, kendine güven, yaratıcılık, üretkenlik, katılım gibi önemseydiği değerlerinin gerçekleşebileceği ortamları seçiyor.

b) İkinci olarak kamunun sağladığı ekonomik olanaklar yeterli değil. Ayrıca anket uygulanan her iki üniversite öğrencilerinin çok yakından bilecekleri gibi, halen Türkiye'de uygulanmakta olan ekonomik politikalar (24 Ocak 1980 kararları) da kamu faaliyet alanlarının sınırlanmasını hedeflemektedir. Kamu'nun bundan sonra geniş istihdam olanakları yaratmayacağı, aksine küçüleceği kanısı gençlerin özel sektörü seçmelerinde rol oynamış olabilir.

c) Üçüncü olarak gençlerin benimsediği yeni/modern değerlerin gerektirdiği beklentilere kamu sektörü cevap vermiyor. Günün geçerli değerlerine hitap edemiyor. Dünyadaki tüm gelişmeler serbest piyasa ekonomisinden yana... Kamu sektörü çok kere güncel politikanın etkisinde, Üretimi artmıyor, maliyeti yüksek ağır çalışıyor, kendini yenilemekte güçlükleri var. Çok kalıplaşmış olması yüzünden genç inisiyatifini kullanarak kendini kanıtlayamıyor. Zaten kapitalist sistemde de devlet egemenliği bu yüzden yok ya da çok sınırlanmış. Kamu sektörünün kapitalist sisteme geçişte ayak uyduramadığı görüşü yaygın. Tüm bu öğeler birlikte gençlerin tercihlerinde rol oynamış olabilir.

B - Ekonomik Politikalara Bakış

Aynı araştırmaya göre gençlerin genel olarak %3,5 izlenen ekonomik politikaları tamamen, %53,9'u da kısmen desteklediklerini ifade etmişlerdir. Buna karşılık %40'ı da izlenen ekonomik politikalara 'hayır' demişlerdir. Oranlar Üniversiteler arasında karşılaştırıldığında Boğaziçi Üniversitesinin de 'hayır' yanıtları %12,1 düşmektedir. Bulgular, Boğaziçi Üniversitesi öğrencilerinin daha yüksek oranda özel sektörü tercih etmeleriyle de tutarlıdır.

Türkiye'de izlenen ekonomik politikalar konusunda gençlerin genel olarak ne karşı ne de taraflar bir tutumu çok açık olarak sergilememeleri, onların 'kararsız'lığından çok, ekonomik eğitimi

görmelerinin de verdiği bir bilinçli tutumdan kaynaklanabilir. Nitekim Savran' (1985) in da belirttiği gibi "24 Ocak" savunulurken veya eleştirilirken, neyin savunulduğunu, neyin eleştirildiğini bilmek çok önemli. "Birikim tarzı", Sermayenin yeniden yapılanması", İktisat siyasi programı" ve "Somut iktisat siyasetleri" gibi dört boyut ya da düzeyde ele alınması gereken "24 Ocak" kavramı bir bütün olarak eleştirilmektedir. İşte bu noktada kendilerine anket uygulanan ekonomi öğrencileri, dörtlü sürecin en somut iki basamağını (somut iktisat siyasetleri ile iktisat siyaseti programını) birbirine karıştırmayan bir tutumla, tamamen kabul ya da tamamen red gibi seçeneklerden daha çok "kısmen" yanıtı üzerinde yoğunlaşmalarına yol açmış olabilir. Diğer bir ifade ile de gençler, izlenen ekonomik politikaların kendisine değil de uygulamasına karşı olabilir. Hayali ihracat, gününbirlik kararlar, yaz-boz tahtası görünümü, fırsat eşitsizliği ve kayırmalar, bölgesel dengesizlikler, onlara ters gelebilir. Ayrıca, toplumun her kesiminde olduğu gibi gençler arasında da toplumcu veya daha muhafazakar düşünceliler bulunabilir.

Bulguların bir başka yorumu da kuşkusuz, 1980 sonrası iktidarlarca uygulanan depolitizasyon politikalarının gençleri yabancılaştırdığı yönünde olabilir. Bilindiği üzere yabancılaşmanın boyutlarından en önemli ikisi 'güçsüzlük' (powerlessness) ve 'anlamsızlık' (meaninglessness) duygularıdır. Gençlerin yabancılaştıkları bulgusu onların kararsız oldukları savını destekler ki bu da pek açık değildir.

Özelleştirme programına ilişkin tutumlar da bu bağlamda değerlendirilebilir. Özelleştirme bir çok ülkede uygulanmakta ancak yeni uygulamalar hakkında çelişik bilgiler gelmektedir. Bir başka deyişle belirsizlik, kargaşa ve güvensizlik söz konusu. Gençlerin yeterli ve gerekli bilgilere sahip olduklarında tercihlerini daha açık bir biçimde yapacakları düşünülebilir. (Özelleştirmeye gençlerin %21.85; Evet; %16.19 Hayır, %59.89'u kısmen destek vermektedir.)

III - 1968 Kuşağı İle Bugünün Genç Kuşağı:

1965-1970 kuşağı ile bugünkü genç kuşak arasında bazı belirgin farklar bulunmaktadır. Toplumlardaki değişimleri ekonomik gelişmelerden soyutlamak oldukça güçtür. Toplumumuzda kuvvetli bir devletçilik ve merkezilik geleneği vardır. Buna karşılık Türkiye'de köklü ve tarihi temele sahip olmayan ekonomik liberalizm, bir toplumda gelişme ile genel refahı hızlandırmak için en iyi yolun özel teşebbüsü her türlü engelden kurtarmaktır tezini savunan bir yaklaşımdır. Birey burada merkezi bir kavramdır. Birey, ve bireysel özgürlük çok önemlidir. (Ancak Vergin (1985)'in de belirttiği gibi ekonomik liberalizm anlayış ve uygulamaları her yerde aynı değildir, Spencer ve Adam Smith arasında fark vardır). Bu bağlamda bugünün gençliğini önceki kuşaktan ayıran başat öge, gerek dünyadaki gelişmelerin, gerekse Türkiye'de uygulanan ekonomik politikaların da önemli bir yansıması olarak, dikkatin **toplum** yerine, **insan haklarına**, bireyin düşünce, vicdan, yaşama ve mülkiyet

özgürlüğüne yönelmiş olmasıdır. Oysa 1968 kuşağında "**toplum için insan**" ya da "toplumculuk" diyebileceğimiz öğeler ön plandaydı. Toplum kalkınması, barış, demokratik değerler, eşitlik kalkınmakta olan ülkelerde hep önde gider. Birçok "Üçüncü Dünya Ülkesinde" IMF kararları doğrultusunda gerçekleştirilmek istenen neo-liberal ekonomik programlar ise, demokrasinin kesintiye uğramasına neden olmuştur. Vassaf'ın (1985) da belirttiği gibi, pazar ekonomisi ilkelere dayalı girişimler katı ekonomik verilerle değerlendirildiğinde bu uygulamaların neden olduğu toplumsal bedel gözden kaçabilmektedir. "Gelişme Psikolojisi"nin insanı temele alan yaklaşımı işte bu eksikliği gidermeye yöneliktir. Friedman'ın "Sosyal Darvinci" görüşüne karşı gençlerimiz uyanık olmalıdırlar. Uygulanan politikayı kitlelere benimsetmenin önemini kavrayan hükümetler, bu nedenle toplum psikolojisini propaganda teknikleriyle denetlemeye çalışmaktadırlar. Bu yüzden 1968 kuşağının önemseydiği toplumcu değerler bir ölçüde de olsa bugün artık demode bulunabilir. Birey ve bireyciliğin ön planda tutulmasının teşvik edildiği bir ortamda Friedmancı ekonomik modelin Güney Kore'yi nasıl tükettiğini gençlerimiz çok iyi bilmelidir. Tarihi ve sosyolojik değer olan "eşitlik" ilkesi ile yeni bir amaç olan "bireysel özgürlüğü" simgeleyen ekonomik liberalizmin dengelenmesi genç kuşağın, 1968 kuşağından ayrılan en önemli özelliği olabilir.

Sonuç olarak 1968 kuşağı daha idealist ve toplumcu iken, genç kuşak insan hakları ve bireyi ön plana almaktadır. Buna paralel olarak da rasyonel bir tutumla kamu yerine özel sektörde çalışmayı çok daha fazla tercih etmektedirler. Bir başka anlatımla, toplum çıkarları birey çıkarlarının önünde gelir biçimindeki temel savlar unutulmakta 'iş bitirmek', 'köşeyi dönmek' egemen toplumsal değerler haline dönüşmektedir.

KAYNAKÇA

- Blau, P.M., O. D. Duncan (1967) **The American Occupational Structure**, New York, Wiley.
- Savran, S. (1985) "24 Ocak'tan Ekonokrası'ye" **İktisat Dergisi**, s. 11-18.
- Vanfossen, B., A. Turritin (1979) **Social Mobility and The Structure of Inequality In Gray**. T. Marx ve Norman Goodman, s. 205, s. 205 - 223, 1980, New York, Rondon House.
- Vassaf, G. (1985) "Gelişme Psikolojisi Açısından IMF'nin Toplumsal Bedeli", **İktisat Dergisi**, s. 24-32.
- Vergin N. (1985) "Komuta Ekonomisinden Liberal Ekonomiye Geçiş Deneyimi", **İktisat Dergisi**.